

Siyasetin Cinsiyeti

Politika Notu

Asl, Toksabay Esen ve Oya Memişoğlu

25 Eylül 2007

Genel seçimlere beş kaleden kadınlar ve kadın siyasetinin savunucularının beklentileri yükselmeye başlamıştı. Kadınlar için pozitif ayrımcılık önlemleri konuşulmuş, partiler kadın adaylar için kota belirlemeyi gündemlerine taşımış, kadın örgütleri kampanyalar düzenlemiştir. İlk dükkânlar, aday listelerinin açıklanmasıyla baş gösterdi. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) 62, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 55, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 35 kadın aday açıklamış, bunlardan büyük çoğunluğu listelerin ancak son sıralarında yer bulabilmiştir¹. AKP her ilden bir kadın aday sözünü yerine getiremezken, CHP parti tüzüünde yer verdiği kadın-erkek eşitliğinin gözetilmesi ilkesini ihlal etmiş oluyordu. CHP iller bazında listelerinin ancak dördünde kadın adaylar, birinci sıraya yerleştirilmiştir. MHP'de ilk sırada aday gösterilen kadın sayısı, biriken, AKP'de hiçbir kadın bu konuma layık bulunmamıştır.

Seçim sonucu ortaya çıkan parlamentonun çalınmalarıyla beraber, hükümet yapısının ortaya çıktığı günlerde, daha önceki meclis çalışmalarına göre yüzde yüzü aşkın artış gösteren kadın milletvekili sayısına bakarak sevinmeli miyiz, yoksa hala meclisteki kadın nüfusunun %9,1 düzeyinde kalan oranına bakıp hüznü, hatta utanç hissetmeliyiz, kestirmek güç... 22 Temmuz 2007 seçimlerinin galibi AKP'den 30 (parti sandalye sayısının yaklaşık %9'u), ana muhalefet partisi CHP'den 10² (%9), MHP'den ise 2 kadın (%3) parlamentoda temsil hakkı kazandı. Demokratik Türkiye Partisi (DTP) tarafından desteklenen adaylar arasından seçilen beş milletvekillerinin ise üçte birini kadınlar oluşturdu.

Böylece, 2007 seçimlerinde parlamentoda temsil hakkı kazanan 550 milletvekilinin ellisi kadın oldu. Bu oran, Birleşmiş Milletler tarafından yapılan

¹ Ka.Der araştırmasına göre AKP, Anavatan, DP, MHP, Genç Parti ve CHP'nin listelerinde aday gösterilen toplam 414 kadın, % 45,65'i son üç sırada yer almaktaydı.

<http://www.kazete.com.tr/?bolum=haberler&sayfa=politika03>

² CHP listelerinden seçilen Ayşe Hale Aşrıbağlı Demokratik Sol Parti (DSP) saflarına katılmış, CHP'nin kadın milletvekili sayısı, dokuz oldu.

kadınlar, parlamentoda temsil oranına ilişkin uluslararası sıralamada bizi daha önce bulduumuz 120. sıradan 100. sıraya çekmeye yetti belki, ama Meksika (%25), Pakistan (%20,4), Bulgaristan (%22,1), Yunanistan (%13) ve hatta Afganistan (%27,3) ve Etiyopya'nın (%21,4) çok gerisinde bıraktı³. Öyle ki, geldiğimiz nokta 2007 Haziran sonu itibarıyla dünya çapındaki parlamento ve senatolardaki ortalama kadın temsilci oranının, gösteren %17,3 rakamının dahi çok gerisinde⁴.

Yerel siyaset düzeyine indiğimizde sorunun boyutları, daha da büyüyor: 2004 yerel seçimlerinde görev başına gelen 3225 belediye başkanından 18'i (%0,56), 34.447 belediye meclis üyesinden 817'si (%2,37), 3208 il genel meclisi üyesinden 57'si (%1,78) kadın⁵. Oysa yerel yönetim yerinden yönetim anlamına geldiğinden vatandaşlar için daha erişilebilir ve daha görünür. Bu erişilebilirlik ve yerindenlik, aslında kadınların sorunlarına yanıt bulabilmekte de kilit önem taşıyor⁶. Ancak görünen o ki bu Türkiye'nin henüz de erlendiremediği bir potansiyel.

Ancak en azından merkezi yönetim düzeyinde bir nebze gelişme olduğu da göz ardı edilmemeli. 1990 yılında Türkiye'de kadınların parlamentoda temsilinin %1,3 düzeyinde olduğu düşünülürken, geçen zaman zarfında önemli bir artış kaydedtiğimiz gerçeğiyle avunabiliriz. Her ne kadar kadınlar kabinede kadından ve aileden sorumlu devlet bakanlığından başka yer bulamadıysa da, birçok ilden Meclis'e ilk kez kadın temsilcilerin seçilmesi önemli bir gelişmeydi. İlk kadın milletvekilinin (CHP İzmir Milletvekili Güldal Mumcu ile MHP İstanbul Milletvekili Meral Akener) Meclis Divanına başkanvekili, üç kadının da katip üye olarak seçilmesi sonucu 17 üyeli Divan'da da ilk kez beş koltuk kadınlara ait oldu.

Kadınların siyasette temsiline bir istatistik silsilesi ile giriş yapmaktaki amaç, kaçınılmaz olarak nereden nereye geldiğimiz ve dünyada göreceli olarak nerede durduğumuz sorularına rakamların tarafı, zıtları ve çarpakları ile yaklaşmaktır. Ancak sayıların henüz bütünüyle anlatamadığı, kazanımlara dikkat çekmek de bir o kadar önemli. Belki bütün

³ Bulgaristan hariç olmak üzere, sayılan ülkelerde kadınların siyasal temsilini artırmaya yönelik kota sistemlerinden en az biri uygulanmaktadır.

⁴ Parlamentolararası Birlik (Inter-Parliamentary Union) Women in National Parliaments, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>

⁵ http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Istatistiksel/KadinSecilmisSayi_ve_Oranlari.xls

⁶ Yerel siyasetin önemine ve sağlayabileceği avantajlara dikkatimizi çeken TEPAV Yönetim Etütleri Araştırmacısı, Emre Koyuncu'ya teşekkür ederiz.

bunlardan daha önemli olarak, kadınlar, siyasi temsil, gerek sivil toplum etkinliği gerekse bireysel girişimler sonucu gündemde ağırlıklı bir yer bulabildi ve bir kaygı olarak dile getirilmeye başladı. Örneğin, kendini siyaset yelpazesinin muhafazakâr kanadında tanımlayan AKP gibi bir partinin hem edim hem söylem düzeyinde kadınlar, siyasi temsil konusuna eğilmesi ve partinin en yetkili adaylarından gerek seçim öncesi gerek sonrası, bu tür kaygıların ifade bulması, belki de bir dönüm noktasında oldu umuzun işaretleri. Her ne kadar seçim sonucunda ortaya çıkan parlamentonun ve kabinenin yapısının etik iddiasından çok uzak olması, cumhurbaşkanlığı, tartışmalar, kadın imgesinde dönüşümün gibi gelişmelerin algılanması ve konuşulması, kökten bir değişiklik olmadıkça, işaretse de mütevazı, değişimler bile kayda değer.

Bu çalınmamızda, yukarıda yer verdiğimiz verilerde, kadınlar, Türkiye siyasetindeki yerini tartışmayı hedefliyoruz. Görüşlerine başvurduğumuz Dr. Elif Ekin Akıt⁷, kadınlar, siyasete aktif katılmayan erkekleri endişelendiren bir süreç olduğunu, ama siyaset toplumdan soyutlanamaz olduğunu kadınlar, görünür veya dolaylı yollardan siyasete mutlaka katıldıklarını ifade ediyor. TEPAV olarak bizim çıkarttığımız noktalarımızdan biri de bu görünürlük sorunu oldu. Kadınlar, siyasi etkinliğinin özelliklerini, bu alanda gözlemlenen kısıtların nedenlerini ve sonuçlarını, bir sorun olarak algıladık, bu konuya olası çözümler, tartışmak üzere yola çıktık.

Siyasette kadın varlığı, neden önemli?

Kadın sorunları ve kadınlar, siyasette temsilini gündeme getirme ya da gündemde tutma çabalarının altında yalnızca etik ve adalet kaygıları yer almıyor. Kadınlar, konumu, ekonomik gelişimin genelgeçer kabul gören bir göstergesi olduğu gibi, aynı zamanda kalkınma üzerinde belirleyici bir etmen. Kadınlar üzerine dünyada biriken literatürün en önemli ayaklarından biri, ekonomik kalkınmada kadınlar, rolünü konu ediniyor⁸. Kadın emeği, gerek üretim ekonomisinde, gerekse idame ekonomisinde⁹

⁷ Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları, Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yardımcı Doçent

⁸ Kadın ve kalkınma konusunda birkaç örnek için bakınız Ester Boserup (1970) *Women's Role in Economic Development*, London: George Allen & Unwin; Roy, Tisdell ve Blomqvist (1996) *Economic Development and Women in the World Community*; London: Praeger; Martha C. Nussbaum (2000) *Women and Human Development: The Capabilities Approach*, Cambridge: Cambridge University Press; Shirin Rai (2002)

önemli bir yer tutuyor. dame ekonomisi kapsam,na giren ekonomik aktivitenin parasal kar ,l, , olmad, ,ndan ekonomik büyüklüklerde görünmüyor ve dolay,s,yla gerçek bir ekonomik de er olarak dikkate al,nm,yor. Oysa nesillerin biyolojik, toplumsal, kültürel ve kurumsal olarak sürdürülmesi bak,m,ndan kilit önem ta ,d, , gibi, asl,nda parasal büyüklü e döküldü ünde toplam has,lan,n önemli bir k,sm,n, olu turuyor¹⁰. Kad,n,n e itim, geçim ve varlık ko ullar,, ülkenin insan kayna ,n,n ya da be eri sermayesinin niceli i ve elbette daha önemlisi niteli inin en önemli bile enleri aras,nda yer al,yor.

gücüne kat,l,m ve i gücü verimlili i gibi konular, kad,n faktörünü d, layarak ele almak olanaks,z. Birçok küresel yöneti im örgütünün toplumsal cinsiyeti üzerine basa basa gündemlerinin ayr,lmaz bir parças, yapma çabas,n,n arkas,nda da buna benzer alg,lar yat,yor.

Türkiye için i in bir ba ka boyutu daha var. Kad,n,n var olma, varlık gösterme ve bedensel bütünlü ünü koruma hakk,, ekonomik ve toplumsal konumu, e itim ve istihdama kat,l,m, ve siyasal temsili Türkiye'nin Avrupa Birli i sürecinde de dile getirilen büyük sorunlar¹¹. Kad,n, Türkiye'nin Bat,l,la ma serüveninin en büyük simgelerinden biri olageldi. Bugün de, Türkiye'nin kimli i ve Avrupal,l, , konusundaki tart, malar büyük oranda kad,nlar etraf,nda dönüyor. Avrupa'da Türk kimli i irdelenirken, bunun gelenek, kültür, din gibi ö eleri kad,n öznesinde somutla ,yor. Türkiye'nin kad,nlar,n sorunlar,na bir çözüm getirmeden ve temsil süreçlerinde kad,na gerekli yeri sa lamadan ça da uygarlık düzeyine kavu amayaca , yönünde bir alg, var. Bu nedenle, AB müzakere sürecinin önko ulu olan Kopenhag siyasal kriterleri

Gender and Political Economy of Development, Malden, MA: Polity; Joyce P. Jacobsen (2007) *The economics of gender*, Malden, MA : Blackwell

⁹ Üretim ekonomisi (productive economy) kay,t içi ya da d, , olarak ve genellikle piyasa mekanizmas, ve belli bir i bölümü çerçevesinde, ücretli emek ve di er üretim faktörleri arac,l, ,yla mal ve hizmet (meta) üretiminin ve bunlar,n el de i tirmesinin olu turdu u bütüne verilen add,r. dame ekonomisi olarak çevirdi imiz alternatif sistem ise (reproductive economy) ise toplumun ve onu olu turan birimlerinin süreklili i ve idaresi için genellikle piyasa ko ullar, d, ,nda, ücretsiz emekle ve ço unlukla kad,nlar taraf,ndan yap,lan üretim ve sa lanan hizmetlerin bütünü nü ifade eder. Daha ayr,nt,l, bir tart, ma için bkz. V. Spike Peterson (2003) *A Critical Rewriting of Global Political Economy: Integrating Reproductive, Productive, and Virtual Economies*, London: Routledge.

¹⁰ Birle mi Milletler tahminlerine göre küresel çapta dü ünüldü ünde, kad,nlar,n ücretsiz ve hanehalk, bünyesinde gerçekle tirdikleri üretimin kay,tl, ekonomideki toplam has,lan,n üçte birine denk gelmektedir. <http://www.un.org/womenwatch/osagi/network/sep2000.htm>

¹¹ lerleme Raporlar, ve Ortaklık Belgeleri gibi birçok metnin yan, s,ra yak,n tarihli bir örnek için bkz. Vladimir Tšhidla (2007) *"Empowering women in Turkey: a priority in the pre-accession process,"* Turkish Policy Quarterly (2007) 6/1

çerçevesindeki birçok farklılık arasında özel bir önem taşıyan biri gibi görünen kadın sorunu, yazılmayan ve çoğu zaman dile getirilmeyen mülhazalar söz konusu oldu. Burada gelip konunun temeline oturuyor.

AB'nin Türkiye'ye kapılar, açmak konusunda duyduğu çekincenin bir de ekonomik boyutu var elbette. Türkiye'nin ekonomik yapı ve süreçleri, AB'nin karışığında bulmak isteyeceklerinden epey farklı. AB'nin yeni üyelerinin ekonomik sorunlarından kaynaklanan sıkıntılara Türkiye'nin hacmi de eklenince durum AB için ürkütücü bir hale geliyor. Ekonomik sorunlar arasında, büyümenin istikrar ve sektörel yapı ile bunlarla doğrudan ilişkili ve en temel kaygılardan biri olarak istihdam öne çıkıyor. Bu çerçevede önemli bir sorun da kadınların iş gücüne katılımı olarak görülüyor. Örneğin, AB çerçevesinde rekabet gücünü artırma hedefi güden ve bunun için dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınma modeli öngören Lizbon gündeminin kadınlar için istihdam hedefi %60¹² iken Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımı %25 düzeyinde kalıyor. Sonuç olarak, kadınların siyasal, toplumsal ve ekonomik alanlardaki statüsü Türkiye'nin AB üyelik süreci için de önemli bir vurgu.

Peki, kadınların siyasal süreçlerde doğrudan temsilinin geliştirilmesi yönündeki bu tartışmalar yalnızca simgesel mi? Temsili demokrasilerin toplumun taleplerinin ve iradesinin temsil edilmesi ödevini olsa olsa ismen gördüğü giderek daha fazla dile getirilen bir sav¹³. Böyle bir portrede kadınların temsil olanağı bulması, talebinin de etkili bir şekilde ifade edilmesini öne sürülebilir. Ayrıca, siyasal kültürümüzde kadın sorunları, kadın temsilcilerin de partilerce bir tür vitrin süsü olarak kullanıldığını söylemek haksızlık olmaz. Ancak kadınların siyasetteki varlığı ve bunun için verilmesi gereken mücadele alanında kadın ve kadın sorunları görünür kılınmak yolunda son derece hayati adımlar. Söz konusu sorunun ve olası bir çözümün, daha önce ifade edildiği gibi, adalet ve eşitlik gibi ilkesel yaklaşımların yanında çok pratik ve pragmatik açılımlar var. Kadınların siyasal alandaki temsili, ekonomik ve toplumsal alanda gözlemlenen dengesizliklerin giderilmesinde anahtar rolü görebilir.

¹² Tito Boeri (2005) "The Lisbon Process and European Women at Work", Batı Avrupa Ekonomik ve Sosyal Politika Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Indiana Üniversitesi, 11 Kasım

¹³ Bu yönde güçlü bir argüman için bakınız Ricardo Blaug (2002) "Engineering Democracy", *Political Studies*, 50 (1), s.102-16.

Elbette denklem tam ters yönde de kurgulanabilir. Ülkemizde kadın, ekonomik ve toplumsal alanlarda ne denli az varlık gösterebildiği göz önünde tutulduğunda, siyasal alandaki görünmezliği belki artırabilir. Yirmi birinci yüzyıldan itibaren Türkiye'de yetişkin kadınların beşte biri okuma yazma bilmiyor. Okullarda okullulara oranlar, ilköğretim düzeyinde %87, üniversite düzeyinde %24 civarında¹⁴. Son birkaç yılda yurt çapında yürütülen kampanyalarla kızların eğitime katılımı arttı, ancak bu, daha kaydetmemiz gereken büyük bir başarı oldu. Gerçekleri kendini gösteriyor. Devlet, baskın simgesi gibi simgesel boyutta son derece hassas baz, kaygılar dolayısıyla kadınların eğitimlerini sürdürmelerinin önüne set çekerken, ailenin erkek bireyleri geleneksel bir takım değerlere sahip olarak onları, ekonomik ve toplumsal hayattan soyutlama eğilimi gösteriyor. Oysa ekonomik, siyasal ya da toplumsal anlamda olsun, gelişme ve kalkınmanın yolu eğitimden, özellikle de nesillerin sürdürücüsü ve yönlendiricisi konumundaki kadınların eğitiminden geçiyor.

Dahası, ekonomik kalkınmanın önemli bir motoru olan eğitimin gücü bakımından kadın varlığı, belirsiz yetersizliği, Türkiye'nin (AB ve OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında) genel nüfus düzeyinde de düşük kalan eğitime katılım oranları bakımından en önemli etmenlerden biri. Eğitimi tamamlamaya dahil olabilecek her dört kadından yalnızca biri aktif olarak çalışıyor. Bu oran, geçtiğimiz yıllara göre düşük gösterme eğiliminde. Her beş kadından dördünün, üzerine kayıtlı konut, arazi ve araç gibi herhangi bir malvarlığı yok¹⁵. Üniversite mezunu kadınların çalışmaları, karşılaştığında ortalama ücret, erkeklerin ücretinin %60 düzeyinde¹⁶. Genellikle yaygın olarak kadınların gelirinin erkeklerinkine oranında %35 düzeyinde kaldığını tahmin ediliyor¹⁷. Kadınlar eğitim basamakları, indikçe erkeklere oranla daha az ücret alıyorlar. Ücretsiz aile içi çabaları (%67) kadınlar arasında çok daha yaygın. Çalışan kadınların yarısından fazlası (%56) tarım içindedir¹⁸. Çalışan her üç kadından ikisi kayıtlı, istihdam tamamlanıyor¹⁹. Her ne kadar genç nesillerde kadınların ekonomik yaşamı, kendi

¹⁴ BM Kalkınma Programı, İnsan Kalkınma Raporu 2006

¹⁵ TÜİK ve Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müd. (2006) Aile Yapısı, Araştırmaları, Ankara, s.3

¹⁶ Müjgan Suver, Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yol Haritasına Uyumlu Ulusal Kadın Politikaları, Eylem Planı, 2007-13, Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı,

¹⁷ BM Kalkınma Programı, İnsan Kalkınma Raporu 2006

¹⁸ A.g.e.

¹⁹ TÜİK (2006) Hanehalkı Eğitimi Anketi, Ankara

kariyer planları, nasıldık kalması, ve ekonomik özgürlüklerini ellerinde tutması, giderek yaygınlaşsa da yüksek öğrenim görmüş kadınlar, nahi ciddi bir kesimi geleneksel iş bölümünü benimseyerek kamusal alandan çekiliyor ve ev kadını, evinde karar veriyor.

Daha temelinde imizde, kadınların ya amaç ve bedensel bütünlük hakları, na tecavüz en kritik ve en trajik sorunlardan biri olarak karşımıza çıkıyor. Son günlerde medyada artan sıklıkta yer alan namus ve töre cinayetleri buzda, nın görünen ancak en çarpıcı yönü. Kadından Sorumlu Devlet Bakanı, Nimet Çubukçu'nun açıklamasına göre 2001-2006 arasındaki beş yıllık dönemde 1.806 kadın namus ve töre cinayetine kurban edilmiş, 5.375 kadın ise intihar etmiş²⁰. Kadınların büyük bir kesimi gündelik yaşantılarında ıddete maruz kalıyor. 2003 yılında Hacettepe Üniversitesi'nin yaptığı, bir araştırmaya göre kadınların %34'ü fiziksel, %53'ü sözlü ıddet görüyor; genç ve özellikle eğitimli kadınlarda bu oran %66'ya çıkıyor²¹. Kadınların ya amaç ve bedensel bütünlüklerine saldırılar, birden fazla iktidar eli kisini de içeriyor. Aile, yakın çevre, toplum, din ve devleti içinde barındıran bu çok katmanlı yapı, kadına yönelik ıddeti görünmez ve kabul edilebilir kılma ödevi görüyor.

Temel sorumuza geri dönersek, kadınların siyasette temsilinin simgesel önemine baskın çıkan bir dizi gerekçesi var. Avrupa Parlamentosu'nun Türk asıllı, Hollandalı kadın üyesi Emine Bozkurt'un ifadesiyle, siyasal anlamda dillenen, bir topluluğun çıkarları, na yönelik siyaset geliştirilebilmesi için müdahaleler yeterli değil. Kadınların siyasete katılımı, kendi kaderlerini ellerine alabilmeleri, geleneksel cinsiyet rollerinin de iştirak ettilerabilmesi ve kadın sorunlarının gündeme taşınabilmesi için gerekli²².

Aslında altı çizilmesi gereken nokta, kadınların siyasal ya amaç katılımından beklenen katkı, nın kadın sorunlarına çözüm bulmaktan ibaret olmaması, gerektirir. Kadınların siyasete katılımının, aynı zamanda siyasetin çehresini de iştirak ettiler ve daha

²⁰ Hürriyet, 28 Ocak 2007; <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5851156&tarih=2007-01-28>. Kadın dernekleri, kayıtlara intihar olarak geçen birçok vakanın gerçekte cinayet ya da intihara zorlama vakası olduğunu savunuyor.

²¹ Töre Cinayetleri ile Kadınlara Ve Çocuklara Yönelik İddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması, Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Önerge Metinleri http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/tore_cinayeti/onerge.htm; Ka.Der, Kadın Siyaset Programı, http://www.adrena.com.tr/kader/?p=kadin_program

²² Emine Bozkurt (2007) "Women's Human Rights: Turkey's Way to Europe," *Turkish Policy Quarterly* (2007) 6/1

yüksek nitelikli siyasal süreçler ve yönetim biçimleri olarak tezahür etti i de yaygın bir görü . Kadın yöneticilerin gözetimindeki siyasal birimlerde yolsuzluğun azaldı , ve effaf yönetimin gelişme gösterdiği yönünde bir algı var. Buna ilişkin en çarpıcı örneklerden biri olan Hindistan'da yerel yönetimler düzeyinde uygulanan %33 kadın kotasının etkin biçimde imlesinin bir sonucu olarak yaygın yolsuzluğa iliminden iyi yönetimi doru a , ancak solum bir evrim oldu u ifade ediliyor²³. Her ne kadar Türkiye'de kadın liderlere ilişkin geçmi ya antılar bu algıyla paralellik göstermese de, uluslararası deneyimleri de göz önünde tutmak gerekiyor. Daha az kirli ve daha nitelikli bir siyasal arena ise kadınlar daha yoğun katılmaya başlamaları yolunda bir cazibe etmeni olacaktır.

Oysa, ülkemizde kadın temsilcilerin konumunu münhasıran hemcinslerinin sorunları ile kadın ve aileyle ilgili konularla sınırlanarak iliminden bahsetmek mümkün. Erkek temsilciler bu türden ötalö i leri delege edebilecek muhatapları bulmanın gönül rahatlığıyla, tüm ilgilerini öaslö konulara yoğunla tırabiliyorlar. Böylece neredeyse kurumsalla m, bir i bölümü ortaya çkıyor. Ancak bu i bölümü, kadınlar, öreelö icraat alanlarınd, ,na itme görevi de görüyor. sveç eski Meclis sözcüsü Birgitta Dahlön ifadesiyle, asıl kazanım, kadınlar, di er siyasal, toplumsal ve ekonomik sorunlara da müdahil olabilecekleri, erkeklerin ise ailenin konumu ve kar , cinsin sorunları gibi konularla u raktan imtina etmeyecekleri bir ortam hazırlayabilmek²⁴. Bunun için ise seçilen kadın temsilcilerin de herhangi bir konuda erkek meslektaşları kadar yetkin ve yetkili olabilecekleri algısının yer edinmesi gerekli.

Siyasette kadınlar neden yer bulamıyor?

Siyasette kadınların neden bu denli az yer bulabildi i sorusu elbette kritik. Yukarıda kadınların siyasal ya ama aktif katılmalarının çözüm tekil edeceğini savundu umuz sorunları aynı zamanda bu soruya bir yanıt niteli i de taşıyor. Yani, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılmalarının yetersizliği, siyasal temsil sorununun da en temel ve en

²³ Uluslararası Kadın Demokrasi Merkezi, Fact Sheet: Women's Political Participation, http://www.iwdc.org/resources/fact_sheet.htm

²⁴ Demokrasi ve Seçim Deste i Enstitüsü (Institute for Democracy and Electoral Assistance) *Women in Parliament: Beyond Numbers*, 2005

yap,sal nedeni. Kad,nlar,n önemli bir ço unlu u e itimlerini sürdürecektir ya da ekonomik etkinli e kat,labilecek ortam bulamazken, dahas, evlerinden ve onlara biçilen geleneksel rolün kat, s,n,rlar,ndan ç,kmalar, kendileri için bir ölüm-kal,m sorununa dönü ürken siyasete at,lmalar,n, ya da temsil hakk, kazanmalar,n, beklemek naif bir dü ünçe olur. Dolay,s,yla bir k,s,r döngü ile kar , kar ,ya oldu umuz dü ünülebilir. Ancak do ru yönde at,lacak ad,mlarla bu k,s,r döngü olumlu bir dinami e de dönü türülebilir.

Kad,nlar,n siyasete kat,lm konusunda gönülsüz davrand,klar, yönünde güçlü bir alg, var. Buna ili kin öne sürülen gerekçelerden biri, siyasetle ve siyasetçilerle öerkeksiö addedilen ki ilik özelliklerinin (h,rs, ataklık, sertlik, rekabetçi davran, , otorite gibi) ilintilendiriliyor olmas,²⁵. Türkiyeöde buna ek olarak siyaset, kad,nlara yak, mayacak denli kirlili ve çetrefilli bir u ra olarak görülüyor. Erkek egemen bir toplumda siyaset daha da erkek egemen, üstelik birkaç erke in egemenli i alt,ndaki bir saha. Siyasal partilerin aday gösterme süreçlerinin demokratik, effaf ve kat,lm, olmaktan çok uzak olmas,, kad,nlar için art, bir dezavantaj yarat,yor. Bütün bunlar,n kad,nlar, etkin siyasete mesafeli k,ld, , dü ünülüyor.

Ancak geçti imiz y,llarda buna tezat olu turan bir dizi geli me ya and,. Özellikle siyasal slam ak,mlar,na yak,n partilerde kad,n etkinli inin ciddi biçimde yükseldi ine tan,k olduk²⁶. Geçti imiz aylarda kar , cepheden de sesler yükselmeye ba lad,. Cumhurba kanl, , seçimi sürecinde Cumhuriyet mitingi olarak adland,r,lan laiklik yanl,s, gösteri ve yürüyü lerin kat,lm,lar,n,n önemli ço unlu u, ya am tarzlar,na kar , bir tehdit alg,layan ve bundan kaynaklanan kayg,lar,n, dile getirmek isteyen kad,nlard,. Ka.Der, tan,nm, kad,nlar,n takma b,y,klarla poz verdi i çarp,c, bir kampanya düzenleyerek kamuoyu ilgisini toplamay, ba ararak kad,nlar,n siyasal temsilini güçlendirme yönündeki iradelerini bir kez daha duyurmu oldu. Dolay,s,yla geçti imiz birkaç y,lda kad,nlar,n siyasal olarak daha mobilize oldu u bir ortama tan,k olduk. Ancak

²⁵ V. Spike Peterson ve Anne Sisson Runyan (1999) *Global Gender Issues*, Oxford: Westview. Kad,n siyasetçilerin siyaset arenas,nda var olabilmek için öerkekle mesiö kad,nlar,n s,kl,kla dile getirdi i bir sorunken, özellikle uluslararası, ili kiler söz konusu oldu unda kad,n siyasetçilerin öerkeksiö ya da öerkeçeö ç,k, lar, bas,n taraf,ndan övgüyle kar ,lanabiliyor. Asl,nda Tansu Çiller örne inde gördü ümüz gibi ökad,ns,ö ve öerkeksiö olarak tan,mlanan toplumsal cinsiyet rollerinin fazlas,yla gözler önüne serildi i daha ilginç vakalar da söz konusu, ancak bunlar bu yaz,n,n kapsam,n,nd, ,nda kal,yor.

²⁶ Bkz. Ye im Arat (1998) öFeminists, Islamists, and Political Change in Turkeyö, *Political Psychology*, 19/1, s.117-131; European Stability Initiative (2007) *Sex and Power in Turkey: Feminism, Islam and the Maturing of Democracy*, stanbul

kad,n kollar,n,n en etkin ve yo un çal, t, , AKPøde dahi kad,nlar,n parlamentoda bilfiil temsili %8,8 gibi dü ük bir düzeyde kald,. AKP s,ralar,nda aday olmak üzere görevinden istifa eden Ka.Der ba kan, Seyhan Ek io luønun listelere konmamas, kad,nlar,n siyasal temsilini yak,ndan izleyenlerde a k,nl,k yaratt,. Öte yandan, söylemini laiklik, ilericilik ve toplumsal geli im üzerine kuran ve bu u urda Cumhuriyet mitinglerini sahiplenip seçim kampanyas,na dâhil eden CHPønin performans, da parlak de ildi.

Kad,nlar,n Siyasete Yakla ,mlar,: Türkiyeden Bir Kesit

TEPAVøun üniversite mezunu 270 kad,n ile 22 Temmuz 2007 seçimlerinin arifesinde yapt, , bir ara t,rman,n bulgular, kad,nlar,n siyasete yakla ,m,n, kavrayabilmek bak,m,ndan anlaml, oldu²⁷. Anketin amac,, yüksek ö renim görmü kad,nlar,n siyasal kat,l,m davran, ,n, ve kendi cinsiyetlerinin siyasal temsili konusundaki duyarl, ,n, gözlemlenmekti. Anket çal, mam,z, sürdürürken, deneklerin ezici ço unlu unun 20-50 ya aral, ,nda olmas, ve üç büyük kentte ya amas,n,n, sonuçlar, daha fazla kat,l,m ve duyarl, a i aret edecek yönde çarp,taca , görü ünüydük. Ancak durum bekledi imizden farklıyd,. Deneklerin yakla ,k yüzde doksan, her seçimde oy veriyor, oysa bir siyasi partiye üyelik oran, %3,7; siyasal bir e ilimi ya da aidiyeti çar, t,rman herhangi bir sivil toplum kurulu una üyelik oran, ise %4,5 düzeyinde kal,yordu. Ankete kat,lan kad,nlar aras,nda hayatlar,n,n herhangi bir döneminde aktif siyasette yer alanlar (kad,n ya da gençlik kollar, üyeli i, seçim kampanyas,nda görev alma ya da do rudan adayl,k gibi) yüzde onu bulmuyordu. Kad,nlar,n çok önemli bir ço unlu u siyasete kat,l,mlar,n, oy vermeyle s,n,rland,r,yor, aktif siyasete kat,l,m yönünde bir e ilim göstermiyordu.

Daha önce dile getirdi imiz gibi kad,nlar,n siyasette etkin olarak yer almamas,n, bu konudaki gönülsüzlükleriyle açıklamak mümkün de il. Türkiyede üniversite düzeyindeki ö retim görevlilerinin %30ø kad,nken siyasete kat,l,m,n bu denli dü ük kalmas,n, vas,fs,zl,klar,na ba lamak da zor. Ancak Türkiyeyin modernle me süreci kad,nlar, anne ve e olarak geleneksel rollerinden azat etmedi inden elit kesimdekilerin

²⁷ Anket çal, mam,z,n gerçeikle tirilmesindeki katk,lar, için TEPAV stajyerleri Duygu Delikanl,, Tu ba Efe, Leyla Koray ve Hande Kocabeyøte tekkür ederiz.

dahi siyasete ay,acak vakitleri ve zihinsel enerjileri olmad, , dü ünülebilir. Ayr,ca, son 25-30 y,l,n siyasetle tirme-siyasi kimliksizle tirme at,l,m,n,n en az,ndan genç ku aklar üzerinde ciddi bir etkisi oldu u da eklenmeli. Öte yandan Türkiye'de feminist hareketin zaman içinde kazand, , olumsuz imgenin de katk,s,yla kad,nlar,n kendi cinslerinin sorunlar,na kar , giderek duyars,zla t,klar,n, da söylemek mümkün.

Tüm bunlar,n ötesinde sorunun biraz da gelip bilinç düzeyinde dü ümlendi ini ifade etmekte yarar var. Yine bu çal,ma için yapt, ,m,z ara t,rma, ehirli ve e itimli kad,nlar,n dahi siyasal temsil yönünde ifade ettikleri iradeyle bilgilenme düzeyleri aras,nda önemli bir uçurum oldu una i aret ediyor. Kat,l,mc,lar,n yüzde doksan,ndan fazlas, kad,nlar,n aktif siyasette yer almas,n,, %72 gibi bir ço unluk kad,n adaylar,n belli bir oran,n alt,nda kalmamas,n, sa layacak bir kota sisteminin getirilmesini destekliyor. Ancak 270 kad,ndan yalnızca yedisi (%2,5) 2002 seçimleriyle olu an 22. Meclis'te 24 kad,n milletvekili oldu unu biliyor²⁸. 22 Temmuz 2007 seçimlerinde meclise giren partilerin göstermi olduklar, kad,n aday say,lar,n, bilenlerin oran, ise ókonu medyada geni yer bulmas,na kar ,n ó bundan bile daha dü ük. Elbette kad,n,n siyasal temsili konusundaki bilinç sorunu kad,nlarla s,n,rl, de il. Erkeklerin de kad,n, kendisine e de er bir canl, olarak görmesi ve cinsiyetinden ba ,ms,z olarak vas,flar,yla de erlendirmeye ba layabilmesi ancak benzer bir bilinç geli tirme sürecinin bir sonucu gerçekte ebilir. Buna ili kin olas, çözümleri son k,s,mda tart, maya çal,ca ,z.

Çözüm ne olabilir?

Bugünlerde miad,n, tamamlamaya yakla t, , anla ,lan 1982 Anayasas,na 2004 y,l,nda getirilen bir de i iklik asl,nda sorunun varl, ,n, ve çözümün gereklili ini kabul etmeye haz,r siyasiler ve toplumsal kesimler için önemli bir araç ödevi görebilir. 7 Mayıs 2004 tarihinde TBMM'den geçen 5170/1 say,l, ek maddeyle, kad,n ve erke in e it haklara sahip oldu u, daha da belirleyici olarak devletin bu e itli in ya ama geçirilmesini sa lamakla yükümlü k,l,nd, , devletin yasama organ,na kabul edilmi oldu. Ayr,ca

²⁸ Rakam, kesin olarak bilen 7 ki inin yan, s,ra 24 kad,n da (%9) yakla ,k do ru tahminlerde bulundu.

CEDAW²⁹, Pekin Deklarasyonu, Pekin Eylem Platformu ve Pekin+5 Sonuç Belgesi gibi uluslararası, metinlerde Türkiye de hükümet düzeyinde kadınlar için koulların iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, yönündeki taahhütlerini ifade etmiş oldu. Dolayısıyla yukarıda belirtildiği gibi ortada bir sorun olduğu verisinin toplumsal ve siyasal çevrelerce kabul gördüğü noktada, çözüm bulma girişimlerinde devletin bir rolde olması, gerekecek. Önerilebilecek olan, çözümleri pozitif ayrımcılık, siyasal süreçlerin yeniden yapılandırılması, ve bilinçlenme çalışmaları, altında toplayabiliriz.

Pozitif ayrımcılık ve kota tartışmaları,

Kadınların siyasal temsili tartışmalarında sık sık dile getirildiği gibi pozitif ayrımcılık gerçekçi bir çözüm önerisi olabilir mi? Pozitif ayrımcılıktan kasıt genelde parlamentodaki varlıkların etkili olabilmesini sağlayacak kritik eşik olarak tanımlanan %30-40 kadın temsilci oranını hayata geçirmek yönünde geçici bir kota getirmek. Kadın kotası, anayasa ya da seçim yasalarıyla ulusal ya da bölgesel düzeyde öngörülen kotalar olabilir gibi, partilerin aday gösterdikleri kadın sayısı ve adayların sıralanma biçimlerine ilişkin ilkeler benimsemesi biçiminde de karşımıza çıkabiliyor.

Kotaların uygulandıkları yerlerde hızlı ve etkin bir çözüm sağlandıkları söylenebilir. Örneğin Güney Afrika'nın 1994'te apartheid (ırk ayrımı) döneminin kapanmasından ardından gerçekleşen ilk demokratik seçimlerde getirildiği kadın kotası, daha önce %3 düzeyinde olan kadın temsilci oranını, on yıllık bir dönemde %30'un üzerine çıkarmaya yaradı. Kadınların siyasal katılımının zaten görece yüksek olduğu skandinav ülkelerinde de siyasal temsilci oranında kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması yönünde bir adım olarak zaman zaman kota uygulanması benimsendi³⁰. Aksi yönde çarpıcı bir örnek ise Bangladeş'ten geldi: 2001 yılında kadın kotasının süresinin dolması ve yürürlükten kalkmasıyla ardından Nisan 2001 seçimlerinde kadın temsilci oranı %10'dan %20'ye düştü. Bu da kadın kotalarının geçici olma özelliği hasebiyle uzun vadeli çözüm yaratma konusundaki yeterli inisiyatifini sorgulamak için önemli bir gerekçe.

²⁹ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women), <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

³⁰ Drude Dahlerup and Lenita Freidenvall (2005) "Quotas as a Fast Track to Equal Representation for Women," *International Feminist Journal of Politics*, 7/1, s.26648.

Ayr,ca, kad,n kotas,n,n dünya çap,nda yayg,n bir uygulama oldu unu da eklemek gerek. Dünya üzerinde 97 ülkede kad,nlar,n siyasal temsilini art,rmaya yönelik kotalar yürürlükte. Bizim için daha anlamlı olan bir di er veri, AB üyesi 27 ülkeden 23ünde bir ya da birden fazla kotas,n uygulamada oldu u verisi. A a ,daki tabloda da görülebilece i gibi, bunun bir sonucu olarak bu ülkelerin parlamentolar,ndaki kad,n temsilci oran, ortalama %22,5 düzeyinde.

Tablo 1. Kota uygulayan Avrupa ülkeleri, uygulanan kota biçimi ve kad,n parlamenter oranlar,

AB ÜYE ÜLKELER	U	B	P	%	ADAY ÜLKELER	U	B	P	%
Almanya			x	31,6	H,rvatistan			X	17,8
Avusturya			x	32,2	Makedonya	X	x	X	28,3
Belçika	x		x	34,7	AVRUPA D ER	U	B	P	%
Çek Cumhuriyeti			x	15,5	Bosna Hersek	X	x	X	14,3
Danimarka*				36,9	sviçre			X	25,0
Fransa	x	x	x	18,5	zlanda			X	31,7
Güney K,br,s Rum Y.			x	14,3	Moldova			X	20,8
Hollanda			x	36,7	Norveç			X	37,7
ngiltere			x	19,7	S,rbistan	X	x	X	20,4
rlanda			x	13,3	TÜRK YE				9,1
spanya	x	x	x	36,0					
sveç			x	47,3					
talya			x	17,3					
Litvanya			x	24,8					
Lüksemburg			x	23,3					
Macaristan			x	10,4					
Malta			x	9,2					
Polonya			x	20,4					
Portekiz	x		x	21,3					
Romanya			x	11,2					
Slovakya			x	19,3					
Slovenya			x	12,2					
Yunanistan		x	x	13,0					
ORTALAMA				22,5					

U: Ulusal düzeyde anayasa ya da seçim yasa,nda öngörülen kota, B: Bölgesel düzeyde anayasa ya da seçim yasa,nda öngörülen yasa; P: Partilerin aday gösterecekleri kad,n oran,na ili kin kota

* Danimarka'da geçmi te kota uygulamas,na gidilmi ancak kad,n kotalar, halen yürürlükte de il.

Kaynak: Küresel Kad,n Kotas, Veri Bankas, <http://www.quotaproject.org/country.cfm>; Parlamentolararas, Birlik <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

E er geçici kota sistemi gerçekçi bir öneri olarak dikkate al,n,rsa, bu yöndeki e ilimin kad,n adaylar,n listelerde en az üçte bir oran,nda ve her üç s,rada bir kad,n aday yer alacak biçimde yerle tirilmesinin art ko ulmas, oldu unu eklemek gerek. Bu, kad,n aday say,lar,n, art,rmakla kalmay,p, örne in 2007 seçimlerinde gördü ümüz gibi kad,nlar, aday listelerinin son s,ralar,na s,k, t,rma e ilimine kar , da önlem almak

anlam,na geliyor. Ayr,ca, kad,n kotalar,n,n hem ulusal hem yerel seçimlerde uygulanmas, bekleniyor. Seçim yerine atamayla gelinen di er karar al,c, merciler için (vali, kaymakam, yüksek mahkeme üyelikleri, rektörlük makamlar,, müste arl,klar, bürokrasi içindeki di er idari konumlar) kotalar haliyle etkisiz kalacakt,r. Türkiye'de kad,nlar,n bu konumlarda bulabildikleri s,n,rl, yer göz önünde tutuldu unda, sorunun seçim kotalar,n, a an bir çözüm talep etti ini de eklemeliyiz.

Ancak kota konusuna yakla ,mlar kad,nlar aras,nda dahi farklı,k gösteriyor. Yukar,da görü lerini dile getirdi imiz Emine Bozkurt ve Elif Ekin Ak it gibi birçok kad,n kotay, etkili bir çözüm olarak görürken ayn, derecede önemli bir kar ,t görü de kotan,n zorlama ve göstermelik bir çözüm oldu unu savunuyor. Kad,n temsilcilere pozitif ayr,mc,l,k söylemi, kad,n,n kad,n olmakla ayr, bir siyasi kategori olup olmad, , tart, mas,n, temel alan bir tart, maya sahne oluyor. Kad,n,n biyolojik bir kategori oldu u ve ideolojik duru lardan ba ,ms,z bir siyasal kategori olu turmad, , sav,na kar ,, dünya çap,nda kad,nlar,n siyasal, toplumsal ve ekonomik olanaklardan erkeklere göre daha az pay almas,n,n kad,n, bir biyolojik kategoriden siyasal kategoriye götüren bir sistematik ayr,r,mc,l,k oldu u savunuluyor³¹. Tart, ma buradan kota konusuna geldi inde bir taraf bu olumsuz sistematik ayr,mc,l, ,n tek çözümünün sistematik olumlu ayr,mc,l,k olabilece i, di er taraf ise kotan,n kozmetik ve sorunu çözmekten çok gizlemeye yönelik bir çözüm oldu u iddias,n, ortaya koyuyor.

Gerçekten de kotan,n kendi sorunlar,n, beraberinde getirebilecek bir çözüm oldu u dü ünülebilir. Kad,n temsilcisi say,s,n, art,rmak için kota tan,mak, kad,nlar,n ezilen ve d, lanan olarak konumunu peki tirmek ve derinle tirmek anlam,na gelebilir. Dahas,, kota yoluyla göreve gelen kad,nlar,n siyasetteki erkek meslekta lar, taraf,ndan kay,r,lan ve ök,yak geçilenö bir grup olarak alg,lanmas, ve giderek daha az ciddiye al,narak siyaset mekanizmalar,ndan daha fazla yal,t,lmas, güçlü bir olas,l,k. Kad,na kad,n oldu u için siyasette temsil edilme hakk, tan,nmas,, onun münhas,ran hemcinslerinin ç,kar ve sorunlar,n,n temsilcisi olarak görülmesi ve kad,n ve aileyle ilgili siyasalar,n alan,na s,n,rlanmas, e ilimini de güçlendirebilir. Örne in Arjantin'de yüzde

³¹ Güncel bir tart, ma için bak,n,z Nuray Mert, öB,y,kl, kad,nlar,ö Radikal, 27.3.2007 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=216703>; öKad,n siyasetinin ötesi,ö Radikal, 3.4.2007 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=217347> ve Nüket Kardam öKad,n kotas,na gerek var m,?ö Radikal 2, 25.3.2007 http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=6879

30 düzeyinde olan kad,n kotas, kad,nlar,n parlamentoda temsilinde önemli bir art, gerçekte tirmi se de, konu siyasa yap,m,na geldi inde kad,nlar,n senato komisyonlar,nda aile ve kad,n gibi geleneksel sosyal konularla s,n,rl, kald,klar, ve ekonomik ve siyasal komisyonlardaki a ,rl, ,n yine erkek temsilcilerde oldu unu görüyoruz³². Ayr,ca, daha önce ifade etti imiz gibi kota geçici bir çözüm olu turdu undan yap,sal ve dü ünsel de i imle desteklenmedi i sürece sa layaca , olumlu herhangi bir etkinin de geçici olaca , öngörülebilir. Dolay,s,yla, kotan,n tek ba ,na bir çözüm olmayaca ,n,, kad,nlar,n ve erkeklerin kamusal ve özel ya amdaki yerlerine dair yayg,n bak, aç,s,nda bir dönü üme ihtiyaç oldu unu söyleyebiliriz.

Siyasal süreçlerde reform ve siyasal kat,l,m

Türkiye'de siyasal süreçlerin yeniden yap,land,r,lmas, ve iyile tirilmesinin öneminin yaln,zca kad,nlar,n kat,l,m,n,n geli tirilmesiyle s,n,rl, olmad, ,n, söylemeye elbette gerek bile yok. Demokrasinin yerle ikli ini ve siyasilerin temsil gücünü peki tirmek, siyaseti öiyi yöneti imö ilkeleriyle ba da ,r k,lmak, bireylerin yönetime ya da en az,ndan yönetim üzerinde söz hakk,na eri imini sa lamak için partilerin yap,lanmalar,nda ve seçim dizgesinde bir dizi de i ikli e ihtiyaç var. Genel olarak toplumsal taban,n, özelde kad,nlar,n siyaseti bir ki isel ikbal arac, ve kirli bir alan olarak alg,lamas, siyaset alan,na ve siyasetçi konumuna temkinli yakla malar,na yol açabiliyor. Siyasetin iade-i itibar, için ar,nd,r,lmas,, effafl,k ve hesap verebilirli in sistemin bir ö esi oldu u kadar bireylerin de temel ilkeleri aras,nda yer bulmas, gerekiyor. Adaylar,n belirlenmesiyle partinin siyasal konumu ve tutumunda parti liderinin sultas,n,n zay,flat,lmas,, kat,l,mc,, yap,c, ve yarat,c, bir siyaset için özel bir önem ta ,yor. Daha kat,l,mc, ve daha temiz bir siyaset, kad,nlar,n kat,l,m, için de anahtar konumunda olabilir.

Bunun ötesinde, yönetim ayg,t,n,n anayasal yükümlülü ünü yerine getirmesi için öncelikli olarak üzerinde uzla ,lan nokta, parlamento bünyesinde toplumsal cinsiyet ya da kad,n-erkek e itli i daimi komisyonunun kurulmas, gereklili i. Kad,nlar,n konumunun geli tirilmesine yönelik özel olarak al,nmas, gereken önlemler de var. Örne in, kad,nlar,n

³² Uluslararası, Kad,n Demokrasi Merkezi, Fact Sheet: Women's Political Participation, http://www.iwdc.org/resources/fact_sheet.htm

siyasete katılmaya ilişkin hareketin sistematik bir hal alması, gerek. Ka.Der gibi örgütlerin çoğalmasında, kadın örgütlerinin kadınların siyasal temsilinin geliştirilmesi hedefi çevresinde birliktir ve genel olarak kadınların toplumsal örgütlenmelerinin geliştirilmesi, siyasal temsilinin artması, için önemli bir basamak olabilecektir. Gerek dernekler, gerekse partiler, kadınların parti teklifleri ve seçim süreçlerine katılmaya, destekleyebilir; gerekiyorsa partiler temsilcilerin niteliksel ve niceliksel artışı, konusunda kadın örgütleriyle birliktir gidebilir. Daha uzun vadede, partilerin kadın kollarının kademeli olarak kaldırılması, ve kadınların giderek partinin ana tekliflerinde ösül olarak yer bulması, da bu açıdan olası, bir çözüm olabilir.

Son olarak, uç bir fikir, kadınlar ve kadın konusuna gönül verenlerin siyasal parti biçiminde örgütlenmesi olabilir. Böyle bir parti, kadın sorunlarının gündeminde tam ortasında yerleştirilmesinde yararlı olabileceği gibi, kadın örgütlerini ortak bir doğrultuya yönlendirmek konusunda da rol oynayabilir. Herhangi bir iktidar iddiası, olmasa dahi, bir ökadın partisi, diğer partilerin kadın konusuna daha fazla etkilmesini ve daha fazla kadınların siyasal mekanizmalara dâhil edilmesini sağlamada bir baskı unsuru ve itici güç olabilir. Türkiye'de bu toplum ve siyasal elit için son derece aykırı, bir düşünce, ancak İngiltere'den Beyaz Rusya'ya, İsrail'den Japonya'ya, Polonya'dan Avusturya'ya birçok ülkede kadın partisi örnekleri var olmuştur ya da varlıklarını sürdürüyorlar. İzlanda'da buna benzer bir yapıyla (Kvennalistinn) bulunan olan Vigdis Finnbogadóttir dünyada demokratik seçimle iktidara gelmiş ilk ve dört dönem (on altı yıl) iktidarda kalmış tek kadın devlet başkanı. Ancak bunun dışında, dünyadaki ülkelerde kadın partileri hükümette ve hatta parlamentolarda fazla bir yer edinmek konusunda iddialı olamadı.

Kadın partisi çatışmasında örgütlenmeyi düşünebileceklere bir uyarı, daha olacak: TEPAV'ın araştırmaları, feminist olarak algılanabilecek bir yaklaşımda kadınlar arasında fazla rahat bet görmeyeceklerine işaret ediyor. Katılımcılara kendilerini bir partiye oy vermeye sevk edecek özellikler sorulduğunda (birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği bir durumda) parti programında kadın sorunlarının merkezi bir yer tutması, %23, parti söyleminin ayrılmaz olarak kadın sorunlarına değinmesi %16, yönetici kadrosunun ayrılmaz olarak kadınlardan oluşması, %8, katılımcıların seçim bölgesinde kadınlar aday göstermesi %7 oranında kalıyor. Bu özelliklerden hiçbirinin kendisini ikna etmeyeceğini

belirten kad,nlar,n oran, ise %30'dur, buluyor. Oy verme davran, n, belirleyen etmenler aras,nda partinin milletvekili adaylar,n,n ki isel vas,flar, (%96), ideolojisi (%82) ve ekonomi politikalar,na (%56) verilen önem öne ç,k,yor. Partinin gösterdi i kad,n adaylar,n oran, (%22) ve kad,n-erkek e itli i, kad,n istihdam,, töre cinayetleri vs. gibi kad,n politikalar,na atfedilen önem (%37) ise bunlara göre bir hayli geride kal,yor.

Yap,sal etmenler ve bilinçlenme

Yukar,da say,lan bütün önlemlerin ötesinde ve bunlarla bütünle ik ve etkile imli bir biçimde, Türkiye'nin, kad,nlar,n siyasal kat,l,m,n,n önündeki yap,sal engellere e ilmek ve onlar, ortadan kald,rmak yönünde bir at,l,m gerçekte tirmesi gerekiyor. Üstelik bu, yalnızca ad, geçen amaca hizmet edecek bir araç olarak de il, çal, man,n ba ,nda ifade etti imiz toplumsal ve siyasal geli im ve refah için de kaç,n,lmaz bir ad,m olarak görülmeli. Türkiye'nin önümüzdeki y,llarda dünya ülkeleri aras,nda hangi ligde yer bulaca , kadar, kad,n, erkek ve çocuklar,n,n nas,l ya amlar sürece i de kad,nlar,na bugün sa lanacak olanaklarla yak,ndan ili kili.

Yinelemek gerekirse, kad,nlar,n siyasal kat,l,m,n,n geli iminin ba l,ca önko ulu, ekonomik ve toplumsal hayata daha fazla kat,l,m. Bunun için, sorunlar,n kökenine inilerek ekonomik ve sosyal e itsizlikleri gidermeye yönelik ad,m,lar at,lmal,., K,zlar,n e itimi ve okullula mas,n,n geli tirilmesi için çabalar artarak sürmeli. Kad,n istihdam, ve giri imcili i desteklenmeli. Kad,n-erkek aras, ücret e itsizlikleri giderilmeli, bunun için istihdam,n kay,t alt,na al,nmas, çabalar,na h,z verilmeli. Kad,nlar,n birincil i tan,m,na giren çocuk ve ya l, bak,m, konusunda Dokuzuncu Kalk,nma Plan,nda da öngörüldü ü üzere gerek devlet kaynakl, gerek özel sektöre dayal, çözümler desteklenmeli. Toplumsal i gücünün yar,s,na yak,n, ile bu kesimin sahip oldu u yeti ve dinamizmi d, layan bir ekonominin uzun vadede sergileyece i ba ar, da s,n,rl, kalacaktır. Öte yandan, bu toplumsal kesimin birey ve bütün olarak gelece i de, eri ebildikleri kaynaklarla paralel bir geli im çizgisi izleyecektir.

Kad,nlar,n siyasal, toplumsal ve ekonomik sahalarda nerede ve ne kadar yer bulabilecekleri sorusunun bireysel ve toplumsal bilinç düzeyinde gelip dü ümlendi ini daha önce de belirtmi tik. Bilinçlenmenin birinci basama ,n,n bilgilenme oldu u dü ünüldü ünde, bu konuda ki isel çabalar kadar devletin ve medyan,n da sorumlulu u

oldu unu söylemek haksızlık olmaz. Konu gelip bilinç düzeyinde dü ümlendi inde h, z, l, ve basit çözümlerin var olmad, n, kabul etmek durumunday, z. Bilinç sorunu, zaman içinde kök salm, ve yerle ikle mi bir temayüle i aret etti inden çözüm için at, lan ad, mlar, n sonuç vermesi de ancak uzun vadede mümkün. Bu da söz konusu ad, mlar, n bir an önce at, lmas, gerekti i anlam, na geliyor. Bunun için günlük dilimizden okullarda verdi imiz e itimin içeri ine, çocuklar, m, za biçti imiz cinsiyet temelli rollerden kad, n, n medyada do rudan ve dolayl, temsiline kadar el at, lmas, gereken birçok alan var. Bir çözüm için kad, nlar, n önündeki en büyük engel, sorunun varl, n, ve boyutlar, n, ifade edebilmenin ve kabul ettirebilmenin güçlü ü. Geleneksel feminist söylemin bu bak, mdan ters tepti ini söyleyebiliriz. Bu tür bir engeli a mak için makul bir yöntem, ç, kar çat, mas, n, n söz konusu oldu u di er örneklerdeki çabalar örnek al, narak cinsiyet temelli bir toplumsal diyalog için giri imlerde bulunmak olabilir. Ama kad, nlar, n önemli bir ço unlu unun dahi kad, n örgütlerine s, cak bakmad, , göz önüne al, nd, n, nda, öncelikle bu türden bir diyalog için temsilcilerin kim olabilece i sorusuna gerek teorik gerek pratik düzeyde yan, t bulunmas, gerekiyor. Bu noktada bizim önerimiz, toplumun kanaat önderleri aras, ndan bu türden bir rol üstlenmek isteyebilecek erkek ve kad, nlar, n öncelikle sorunun varl, n, na yönelik fark, ndal, k yaratmak için inisiyatif almas, olacakt, r.

Son olarak, kad, nlar, n siyasal etkinliklerinin nitelik ve nicelik bak, m, ndan geli iminden birincil sorumlular, n bizzat kad, nlar oldu unun alt, n, çizmek gerek. Kad, nlar, n varl, k mücadelesini kendi ellerine al, p, siyasal, ekonomik ve toplumsal ya ama daha çok ve daha etkin kat, l, m sa lamak yönünde bir irade göstermeleri art. Ancak kad, nlar, bunu yaparken erkeklere ra men de il, erkeklerle beraber hareket edebilmeleri için yaln, zca kendi ellerinde olmayan yap, sal bir dizi dönü ümün hayata geçirilmesine, bunun için de yap, sal dönü ümü gerçekle tirmeye muktedir aktörlerin ösuç ortakl, n, naö ihtiyaç duyuyorlar. Sözün özü, kad, n ya da erkek, birey ya da devlet, önümüzde kapsaml, bir ödev listesi, kat edilecek uzun bir yol var.